

“บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรง

วิมลมาศ ปฤษฎากุล

อ.ด. (วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ) อาจารย์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

E-mail: pwimonmas4@yahoo.co.th

205

ปีที่ 22

ฉบับที่ 3

ก.ย.

-

ธ.ค.

2559

สายธารสีโป (นามแฝง). 2558. บ้าน
ที่หายไปของความรัก. กรุงเทพฯ:
รัชชาเพรส. 128 หน้า.

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
ช่วงเวลาราว 1 ทศวรรษมานี้มีนักเขียน
และกวีหน้าใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างโดดเด่น
หลายคนด้วยกัน มีทั้งที่ผลงานยังไม่ได้
รวมเป็นเล่ม และทั้งที่ผลงานได้รับการ
พิมพ์เป็นเล่มและได้รับยกย่องจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณารางวัลวรรณกรรม
ต่างๆ เช่น รางวัลซีไรต์ มติชนอวอร์ด
Young Thai Artist Award เซเว่นมูค
อวอร์ด เป็นต้น

กวีและนักเขียนอย่างเช่น รัตนชัย มานะบุตร จรรยา อำนาจพันธุ์พงศ์ วิน วนาตร “ธัญญาขาว” อุมมีสาละม อุมาร อานนท์ นานมาแล้ว มูบารัต สาและ จึงเป็นชื่อของนักเขียนและกวีชายแดนใต้ที่ถูกกล่าวถึงกันหนาหูว่าเป็นคนรุ่นใหม่และรุ่นกลางเก่ากลางใหม่ที่สร้างสรรค์ผลงานสะท้อนสภาพความเป็นไปร่วมสมัยของชุมชนท้องถิ่น และถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของ “คนใน” ในสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงได้อย่างน่าจับตามอง

อย่างไรก็ดี ปฏิเสธไม่ได้ว่านอกจากนักเขียนและกวีรุ่นที่กล่าวถึงนี้แล้ว ชายแดนใต้ยังมีนักเขียนอีกรุ่นหนึ่งที่สร้างสรรค์ผลงานมาอย่างยาวนาน ในสถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้ง แม้ผลงานจะไม่ปรากฏมากนัก แต่ก็ไมอาจกล่าวได้ว่านักเขียนและกวีเหล่านี้หยุดสร้างสรรค์ผลงานแล้ว

“สายธารสิโป” เป็นนักเขียนและกวีรุ่นก่อนเก่าคนหนึ่งที่อยู่ในข่ายที่กล่าวถึงข้างต้น เขาเป็นนักเขียนและกวีคนหนึ่ง que สร้างสรรค์ผลงานมาตั้งแต่ พ.ศ.2525 แต่ก็ไม่เคยรวมเล่มผลงานอย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจัง เพราะเขาถือว่าการเขียนวรรณกรรมสำหรับตนเองเป็นงานแห่งความรักที่ไม่จำเป็นต้องเร่งรีบ ด้วยอาชีพหลักของเขาคือ “คุณครู” ที่เฝ้าสอนเด็ก ๆ แห่งชายแดนภาคใต้มา รวม 4 ทศวรรษ เขาจึงมีความเห็นว่า สำหรับเขาแล้ว “การอ่านและการเขียน” เป็นเรื่องของการเรียนรู้อารมณ์และความรู้สึก มากกว่างานอาชีพ

จนเมื่อ พ.ศ.2553 สายธารสิโป ก็ได้ถูกขัตรีพิมพ์บทกวีเล่มแรก ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นผลงานที่กินเวลานานถึง 28 ปี ในชื่อเล่มที่ไม่ทอดทิ้งอารมณ์แบบท้องถิ่นว่า “ลมใต้ไฟ” ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หัวใจเดียวกัน ผู้มีบทบาทในการสร้างสรรค์และตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้หลัง พ.ศ.2547

ล่าสุดเมื่อ พ.ศ.2559 กวีอาวุโสผู้นี้ก็ถือโอกาสออกผลงานเล่มที่ 2 ในชื่อว่า “บ้านที่หายไปของความรัก” ซึ่งยังคงรักษาแนวทางเดิมที่เคยใช้เป็นกระดุกสันหลังของเล่มก่อน นั่นคือ การสะท้อนท้องถิ่นที่กวีอาศัยใช้ชีวิตอยู่ จะแตกต่างกันก็เพียงว่าในเล่ม “ลมใต้ไฟ” สะท้อนอารมณ์ทั่ว ๆ ไปที่เป็นผลกระทบจากการใช้ชีวิตประจำวันในแบบกวี แต่ในเล่มใหม่นี้ กวีให้ความ

สำคัญกับท้องถิ่นราชวาส โดยการพูดถึงสถานที่ต่างๆ ในจังหวัด เล่าถึง ประวัติความเป็นมาของสถานที่นั้นๆ แล้วผูกโยงอารมณ์ของกวีเข้าไป ให้ อารมณ์สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ สถานการณ์ปัจจุบัน และความรู้สึกเชิงกวี

บุญ ระโนด กวีคนสำคัญในกลุ่มนาคร กล่าวว่า งานเล่มนี้ของสายธาร สิโป เป็นงานเขียนที่งามด้วยภูมิลักษณะและจินตนาการ มีความง่ายด้วย ถ้อยคำ ศัพท์แสงแบบพื้นๆ แต่ทว่ากระแทกกระทึกความรู้สึกและสามารถ บรรลุเป้าหมายของการสื่อสาร มีความจริงแท้ครบถ้วน โดยเฉพาะความ จริงใจของกวีที่ได้รับสมญานามว่าเป็น ‘นักบรรณาการแห่งเทือกเขาบูโด’

ข้อคิดเห็นของบุญยืนยันได้อย่างหนึ่งว่าในการเขียนบทกวีนั้น การ ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างจริงใจ จะยอมโน้มน้าวให้ผู้อ่านสามารถ สัมผัสความจริงนั้นได้ อันจะทำให้กวีสามารถประสบความสำเร็จในการสื่อ เนื้อสารที่ต้องการส่งผ่านไปกับบทกวีได้ เพราะในบทกวีนั้น ไม่ใช่มีแต่ความ รู้หรือเนื้อหา แต่ “จะต้องพึงพิงความรู้สึกและจินตนาการผสมผสานเพื่อมอง ผ่านไปถึงจุดหมายด้วยความเป็นธรรมชาติ” (หน้า 7)

สายธารสิโป เรียกงานกวีนิพนธ์ลำดับที่ 2 ของตนว่าเป็นการทำงาน “เขียนแผ่นดินบ้านเกิด” งานเล่มนี้เขียนเป็นกวีนิพนธ์หลากหลายรูปแบบหลักๆ เท่าที่วัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทยเคยมี คือ โคลง กาพย์ กลอน และกลอนเปล่า เป็นการเขียนนำเสนอเนื้อหาในสถานการณ์หรือใน “สภาพแวดล้อมของ ความรักและชิงชังที่ดำรงอยู่” ความรักและความชิงชังจึงอาจเป็นเงื่อนไขจรรย หนึ่งที่ส่งผลต่อเนื้อหาและอารมณ์ในบทกวีเล่มนี้ ดังบทกวีชื่อ “บางนรา... ที่รัก” ที่กวีสะท้อนอารมณ์รักและผูกพันต่อท้องถิ่นราชวาส โดยการใช้กลวิธี บุคลาธิษฐานให้บางนราเปรียบเสมือนคนที่มีชีวิต เป็นคนรักของ “ฉัน” และ คนที่ “เขา” บรรณาการ ผู้อ่านที่มีภูมิหลังเรื่องความขัดแย้งในชายแดนภาคใต้ จึงอาจรับสารแห่งความเศร้าที่กวีนิพนธ์บทนี้สื่อออกมาได้อย่างเปี่ยมเต็ม โดยกวีพยายามใช้กลวิธีการตั้งคำถามโดยไม่ต้องการคำตอบ เพื่อแสดงให้เห็นว่า “ฉัน” นั้นรัก ผูกพัน และห่วงใยต่อบางนราในสถานการณ์อันเหนียวล้ำ

“บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น... | วิมลมาศ ปฤษฎาล

มากเพียงใด ดังตอนหนึ่ง สื่ให้เห็นถึงความหลากหลายชาติพันธุ์ของผู้คนที่
ที่กวีเห็นว่าเป็นชนวนให้เกิดปัญหา อันก่อให้เกิดเป็นภาระแก่บางนรว่า

บางนรา...ที่รัก

เหนื่อยหนักบ้างใหม่ในความฝัน

กับความแตกต่างระหว่างพันธุ์

ประวัติศาสตร์แสนสั้น เกินไป

คลื่นลมพรมเห่ทะเลร่ำ

หาดทราย สายน้ำงามสดใส

เกล็ดปลั้วริ้วคลื่น แลแกว่งไกว

ซ้ายโยง ขวาโย ไม่จ้าน

บางนรา...ที่รัก

ฉันรู้จักเธอใหม่ในดอกฝน

เธอไม่เป็นดอกไม้ถูกไฟลน

บางนราเกล็ดปลั้วริ้วคลื่น

(หน้า 18-19)

208

Vol. 22

No.3

Sep.

-

Dec.

2016

จากบทกวีในบทแรก จะเห็นได้ว่ากวีตั้งคำถามว่า บางนรา เหนื่อยไหม
ที่ต้องรองรับกับความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ทั้งๆ ที่ประวัติศาสตร์ว่าด้วย
ความต่างนั้นเป็นเพียงประวัติศาสตร์แสนสั้น ตรงกันข้าม คลื่น หาดทราย
สายน้ำ สิ่งต่างๆ อันสวยงามเหล่านี้ต่างหากที่เป็นสิ่งอันอมตะคู่บางนรา
มาอย่างยาวนาน แต่พวกมันก็ไม่เคยจ้าน ภาพสองภาพระหว่างประวัติศาสตร์
แสนสั้น กับธรรมชาติอันงดงาม จึงเป็นความตั้งใจของกวีในการสร้างภาพ
ย้อนแย้งเพื่อให้แสดงให้เห็นถึงโศกนาฏกรรมของบางนรา ซึ่งกวีเปรียบเปรย
เป็น “ดอกไม้” และ “ไฟลน” ซึ่งไม่ว่าบางนราจะโดนอุปสรรคแบบไหน แต่
มันก็สร้างความเจ็บปวดบอบซ้ำให้บางนราอยู่เสมอมาและเสมอไป

บทกวีชิ้นนี้ผู้แต่งแต่งได้อย่างงดงามลงตัว โดยการผสมผสานระหว่าง

ประวัติศาสตร์ อารมณ์ และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมพุทธที่รายล้อมด้วยชาวมลายูมุสลิมได้อย่างกลมกลืนคือชิ้น “วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย” (หน้า 29-33) ที่กล่าวถึงประวัติของวัดชลธาราสিংเห อ.ตากใบ โดยในสถานความขัดแย้งรุนแรงในช่วง 10 ปีมานี้ กวีเปรียบเทียบว่า “คลื่นถล่มลมซัดกระหน่ำซัด ภาพสะท้อนความตายขยายเลห์เสียงปืนไฟไล่ยิงทิ้งทะเล ระเบิดบอมพ์กรวดเท พ้ามืดมน” ทำให้ตากใบต้องร้อนเป็นไฟ

ประวัติศาสตร์บอกเล่าว่าในประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคม ตากใบเคยเป็น “แผ่นดินเจ้าปัญหา” ระหว่างสยามกับอังกฤษ กล่าวคือ การเขียนแผนที่ทำให้มีการอ้างสิทธิซ้ำซ้อน สายธารสิโป สะท้อนไว้ว่า

วางรูปแบบแนบเนียนเขียนแผนที่
“อังกฤษ” ซ้ำ “ตากใบ” ไว้เจ้าของ
แผ่นดินงามเรียบง่ายจ้องหมายปอง
ปลายขวานทองบีบแบ่ง รอยแ่งไป
(หน้า 30)

แต่ปัญหานี้ก็หมดไปด้วยบทบาทของวัดชลธาราสিংเหั่นเอง เพราะวัดและสถาปัตยกรรมได้กลายเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่สยามใช้อ้างสิทธิว่าตากใบเป็นของสยาม วัดได้กลายเป็นหมุดปักหลักเขตแบ่งประเทศออกได้อย่างชัดเจน บทบาทเช่นนี้ทำให้กวีเรียกวัดนี้ว่า “วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย” สายธารสิโป บรรยายว่า

ตอบคุณค่าสถาปัตยกรรมวัดโบสถ์
แก่นของใจത്യความจริงที่ยิ่งใหญ่
บ่งหลักฐานพื้นถิ่นแผ่นดินไทย
ฝั่งแม่น้ำตากใบ ไทยแน่นอน
แทนหมุดหลักปักฐานโบราณเก่า

ใต้ร่มเงาพุทธศาสน์วาดภาพสอน

สืบสมัยนานเนาเฝ้าดินดอน

ตั้งยุคย้อนก่อนก่อฐานเกิดบ้านเรือน

.....

วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย แผ่นดินชาติ

พ้นจากมหาอำนาจผู้รุกรไล้

หากบัดนี้ฟังว่าเนื้อภายใน

บางมือใครปล้นปลุกเพื่อคุกคาม

(หน้า 31-32)

บทกวีที่พยายามผูกประวัติศาสตร์เพื่อให้เห็นพัฒนาการ โดยใช้อารมณ์ความรู้สึกในปัจจุบันเป็นตัวเดินเรื่องจนสามารถเรียกอารมณ์ผู้อ่านได้ตื้นๆ ยังปรากฏในบทกวีอีกหลายชิ้น เช่น “บุญใดในคืนวันที่เปลี่ยนผ่าน” และบทกวีในภาค “บ้านหลังแรก” เช่น “พระพุทธทักษิณมิ่งมงคล เบิกบ้านบานบุรี พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ตำนานพระยาภูธร ตากใบ และท่าพระยาสาย” หรือบางชิ้นในภาค “บ้านหลังที่สอง” ซึ่งกล่าวถึงความเป็นมาของเรือนย่านร้านถิ่นและจิตวิญญาณของความเป็นคนชายแดนใต้ เช่น “ตำนานรักแห่งเทือกไพร ย่านใบไม้สีทอง ไอ่พายง” เป็นต้น

ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าบทกวีในเล่มนี้เป็นความพยายามของกวีในการพูดถึงภาพของท้องถิ่นโดยรวม ผ่านการแสดงอารมณ์อันหลักหลายของกวีที่มีต่อท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนบุคคล และวัตถุทางวัฒนธรรมนานาซึ่งเขาได้ประสบพบเห็นและผูกพันด้วย เมื่ออารมณ์และความรู้สึกต้องปะทะกับสถานการณ์ความขัดแย้งซึ่งเป็นฉากสำคัญในความเป็นจริงของชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน น้ำเสียงของกวีจึงมีลักษณะของการโหยหาสันติภาพ เปรียบกร่อนอดีตอันเชื่อว่าหวานชื่นให้หวานกลับมา กุ๊วานให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนได้รับการฟื้นฟูในนามของความเป็นมนุษย์ น้ำเสียงหนึ่งที่กวีจะเน้นย้ำมากเป็นพิเศษ คือ การที่แผ่นดินชายแดนใต้ นั้นมีความหลากหลายชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์อัน

ยาวนานบันทึกไว้เช่นนั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นแต่เพียงผลกระทบของการเขียน “ประวัติศาสตร์แสนสั้น” ที่ไม่เปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลาย ในบทกวีชื่อ “สถานวัยเยาว์” กวีเล่าถึงบรรยากาศหลังได้ไปเยือนสถานีรถไฟสุโขทัย ซึ่งแต่เดิม ผู้เล่าเรื่องก็เคยใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นในวัยเยาว์ บรรยากาศที่บทกวีสื่อออกมา คือ สุโขทัยที่น่าหดหู่ น่ากลัว และคุกคามความหลากหลาย ตอนหนึ่งว่า

เพลง...คร่ำครวญหวนถึงคะนึ่งหา
 เท้าเหยียบขานชาลา โอ...เปล่าว่าง
 แปลกหน้าแปลกถิ่นเหมือนนกถิ่นจาง
 ชั่วชวาแตกต่าง ร้างคุ่นชิน
 เปลี่ยนไปทางเกวียน-ชาแก้ว
 ชิมห้องแถวผมสวย เธอหายสิ้น
 ไก่ก้อและ ข้าวมันแบ่งปันกิน
 เฝื่อน้ำชาลานดินโคลนกลืนไฟ
 คราบควันไฟไม่พินยามตื่นเช้า
 บนก้อนเส้าหม้อดินกรุ่นกลืนไหม้
 หอมข้าวย่ำพันสมอหอมพอใจ
 หอมบุญดูจากไห ไปจากครัว
 (หน้า 77)

จะเห็นได้ว่าในมุมมองของเสียงเล่า สุโขทัยที่เคยคุ่นชินนั้นกลายเป็นท้องถิ่นแปลกหน้า ดูว่างเปล่าไร้จิตวิญญาณแห่งความสัมพันธ์ของคนหลากหลายชาติพันธุ์ กวีบรรยายภาพเพื่อสื่อว่า คนไทยเชื้อสายจีนที่เคยเปิดร้านอยู่ห้องแถวก็ไม่อยู่เสียแล้วในวรรคที่ว่า “ชิมห้องแถว ผมสวย เธอหายสิ้น” อันเป็นการสื่อโดยนัยว่าเหตุการณ์ความรุนแรงขับไล่คนต่างชาตินั้นออกไประหว่างที่ ทำให้ภาพของปฏิสัมพันธ์ของวิถีชีวิตคนต่างวัฒนธรรมกลายเป็นเสมือนกลืนจางๆ ของไฟไหม้หม้อดิน

“บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น... | วิมลมาศ ปฤชากุล

ภาพบรรยายของความสัมพันธ์ที่ตึงตังของคนพื้นที่ถูกนำเสนอในภาค
“บ้านหลังที่สี่” โดยกวีนำเสนอประเพณี พิธีกรรม และศิลปะการแสดงท้องถิ่น
เพื่อสื่อถึงวิถีอันงดงามซึ่งก่อเกิดความสัมพันธ์และศรัทธาที่มีคุณค่า เช่น
“อี๊ดลืฟิตตี่” ที่เห็นภาพของ

“บ้านนี้บ้านไหนก็ชุ่มฉ่ำ...ผ่านชำระใจ อกภัยกัน หญิง-ชาย
ส่งรอยยิ้มอันอímเอม บ้านเราปริ่มเปรมเขมขมสันต์ เธอ, มะห์
รู้ตื่นท่ามคืบวัน สุขในรอยเงียบงันของครอบครัว” (หน้า 87)

หรือในบทที่ชื่อ “ท่วงทำนองยามค่ำคืน” ที่ลีเกป่า/ดิเกสุลูสร้างสีสันให้
กับอย่างสวยงาม ส่งให้อารมณ์ของผู้คนงดงามไปด้วย เพียงแต่เมื่อสถานการณ์
เปลี่ยนไป เสียงดิเกสุลูก็ “ลับเลือนลอยไกล หลับใหลอ่อนล้า เพลงเปลี่ยนทำนอง
คำร้องแหบพร่า จังหวะร่ามะนา ผิดทำราโรย...ในเสียงทำนอง คำร้องสับสน
ถ้อยกลอนโต้ตอบ ฟังดูชอบกล ฟ้ำฟิมเทาหม่น หล่นคลุมห้องใจ”

อาจเป็นเพราะ กวี-สายธารสิโป เชื่อว่าการเขียนคือการเรียนรู้อารมณ์
ความรู้สึกของตัวเอง ทำให้บทกวีเล่มนี้โดยภาพรวมแล้ว แม้จะเป็นบทกวีที่
มุ่งเน้นสื่อสารประวัติความเป็นมาและเป็นไปของ “บ้าน” ของตัวกวีเอง โดยมอง
บ้านในฐานะของแผ่นดินที่มีคุณค่า มีบุญคุณ และมีประวัติศาสตร์ที่ทรงค่า
ยาวนาน แต่บทกวีทั้งหมดก็ไม่ได้ใช้น้ำเสียงของการเทิดทูนบ้านอย่างเรียบง่าย
หรือตรงไปตรงมา แต่กวีพยายามสะท้อนผ่านอารมณ์และความรู้สึก บรรยาย
ว่าประวัติความเป็นมา และวัตถุทางวัฒนธรรมของบ้านของเขากำเนิดเติบโต
เปลี่ยนแปลงมาอย่างไร โดยใช้อารมณ์และความรู้สึกเป็นตัวสื่อหาเนื้อหา
ทำให้กวีสามารถกลั่นกลายความหมายเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอารมณ์

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ขณะที่ผู้อ่านติดตามอารมณ์และความรู้สึก
ของกวีไปเรื่อยๆ สิ่งที่คุณจะได้รับรู้ไปพร้อมๆ กันก็คือเนื้อหาว่าด้วยความ
เป็นมาและความเป็นไปของชุมชน การเขียนชุมชนของสายธารสิโป
จึงไม่ใช่การเขียนในวัฒนธรรมการเขียนหนังสือที่ระลึก และไม่ใช่เพียงการ

บันทึกความประทับใจเท่านั้น หากแต่ท่ามกลางความรักความผูกพันและ
ประทับใจนั้น กวีไม่วยที่จะทำให้เห็นว่ามันมีความเศร้า ความโศก การรอคอย
ความสิ้นหวัง ความกลัว และความหดหู่ซ่อนไว้นั้นด้วย
นี่คือความน่าสนใจยิ่งของกวีนิพนธ์เล่มเล็กๆ เล่มนี้

